

РЕФОРМА ФРАНЦУСКОГ ГРАЂАНСКОГ ПРОЦЕСНОГ ПРАВА
И ЊЕН ЗНАЧАЈ

Поред низа других реформи из области права и законодавства које су у току последњих неколико година спроведене у Француској, извршена је такође и једна значајна реформа француског грађанског процесног права односно грађанског судског поступка. Рад на овој реформи почео је истина још раније, и то упоредо и скоро истовремено са почетком рада на реформи организације француског судства. Али је њено успешније и брже спровођење знатно олакшало познатим изменама законодавно-техничке природе које су предвиђене новим француским уставом од 1958. Наиме, питања о којима је овде реч регулисана су уредбама и декретима са законском снагом насупрот дотадашњем сталном обичају и утврђеној пракси да се регулисање овакве и сличне правне материје врши само законом.

Иначе, одавно је већ констатовано да је француски Законик о грађ. суд. поступку (*Code de procédure civile*), који је донет још 1806, поред извесних својих несумњиво добрих одлика и установа од трајне вредности — које су као такве имале великог утицаја и на изградњу грађанског процесног права и законодавства других земаља — умногоме превазиђен и застарио и да више не одговара потребама времена. Због тога је стално истицана потреба његове свестраније и дубље реформе. И тако је, у вези са доношењем новог Устава, коначно одлучено и то: да се приступи реформи односно измени свију оних одредаба поменутога процесног кодекса које нису биле у складу са захтевима једнога брзог, простог и јевтиног судског поступка у грађанскоправним стварима и споровима. Ова жеља и тежња ка брзом, простом и јевтином грађанском правосуђу и поступку постала је стварно једна врста руководне мисли свих реформатора и твораца новијих судских процесних прописа и система. Том истом идејом била је, каже се, руковођена и једна велика француска парламентарна комисија, која је, после дугогодишњег рада, припремила 1894 пројект новог грађ. суд. поступка. Тај пројект је затим предат Парламенту али је остао без практичног резултата. Али започети рад, са извесним већим или мањим прекидима, ипак је трајно продужаван, нарочито од 1934. И тако је најзад дошло и до коначног остварења реформе о којој ћемо овде говорити.

Тиче се управо једног читавог низа коренитих и бројних измена и допуна поменутог франц. грађ. проц. кодекса. Ми ћемо пак овде укратко приказати и проучити само оне које се сматрају најважнијим и најинтересантнијим. Почећемо са оним које се посебно односе на управљање грађ. поступком и улогу суда одн. судије у томе поступку (1).

I. — *Управљање поступком и улога судије.* — Систем франц. грађ. проц. права традиционално је повезан са принципом тзв. акузаторног поступка. По томе пак процесуалном начелу одн. систему, извршена је, као што

(1) Овде треба напоменути: да се фран. грађ. процесно право назива још и „судским правом“ (*droit judiciaire*), а у новије време и „приватним судским правом“ (*droit judiciaire privé*). Мада су ова два израза по својој садржини унеколико свебухvatнији и шири, као што је и појам „грађ. процесно право“ унеколико шири од појма „грађ. суд. поступак.“

је познато, једна начелно веома строга подела процесних функција између заинтересованих лица односно странака, с једне, и надлежних судских инстанција односно судија, с друге стране, и то тако да саме парничне странке, по својој иницијативи, не само покрећу дати поступак (процес) већ у ствари и руководе и управљају њиме, док је самоме суду односно судији пред којим исти поступак тече и који на крају треба да га својом одлуком расправи и реши — до недавно била додељена једна, више или мање, пасивна улога. Речено је, и то са разлогом, да је сам судија до сада био пасиван посматрач („un spectateur passif“) расправе која се пред њим води. — Сличан случај имали смо, узгред буди речено, и по староме Срп. грађ. суд. пост. од 1865, који је такође био изграђен и донет на основу и у духу начела старог франц. грађ. проц. система.

Међутим, после доношења великог броја нових процесноправних одредаба и прописа, нарочито оних од 1958, стари франц. грађ. проц. систем знатно је реформисан и измењен. Те пак реформе односно измене се првенствено тичу баш самог јачања положаја судије у грађ. суд. поступку, па дакле и грађ. правосуђу уопште, а посебно његове улоге и функције у погледу управљања поступком у датој судској инстанцији. Улога суда постала је сада и у тој области знатно активнија и непосреднија. Наиме, надлежни суд односно судија може сада, тј. после реформе о којој је овде реч, и сам по својој иницијативи наредити и предузети све потребне мере ради истраживања истине и доношења одлуке. Тако да сада прибављање и употреба потребних чињеница и доказа или тзв. материјално управљање процесом не зависи само од воље странака; нити је суд ограничен да суди само на основу оног чињеничног и доказног материјала који су странке предложиле и поднеле, као што је то било раније. Битно је дакле ограничена, па унеколико чак и сасвим искључена тзв. процесна максима која иначе као једно посебно и значајно процесно начело изражава превласт странака у управљању спором односно поступком. — Узгред буди речено, из сличних разлога ова максима није усвојена ни у нашем новом југос. парн. поступку.

У вези са тим, одговарајућим новим прописима из оквира ове реформе франц. грађ. проц. права предвиђена је, поред осталог, и установа посебног судије, који је по закону нарочито овлашћен и дужан: да прати ток поступка, да буде у трајном контакту са странкама и њиховим заступницима и да се стара о правилном и тачном извршењу нужних процесуалних форми, како би се избегла евенетуална ништавост поступка и неважност донетих одлука, на штету економичности и брзине поступка. Овај судија је дакле, уопште узевши, задужен само да прати (*suivre*) покренути поступак а не и да тим поступком управља (*diriger*). Отуда и његов уобичајени назив: *судија задужен да прати поступак* (*juge chargé de suivre la procédure*). Његова су пак посебна овлашћења (атрибуције) углавном састоје у томе: да врши општи надзор и контролу над поступком, те да настоји да странке и њихови заступници поступају лојално и савесно и да избегавају сваку злоупотребу права која им припадају у поступку. У вези са тим, он може ради потребног убрзања поступка упутити странке да од председника већа траже одређивање што скоријег рочишта за расправу

спора. А може у одређеним случајевима, пошто сам саслуша заинтересована лица и тако сазна њихове захтеве и предлоге, уколико се ови са тим сагласе, изнети предмет пред надлежно судско веће да оно на основу тако прибављеног процесног материјала, дакле и без даљег извињања донесе пресуду. — Мада се иначе такав начин пресуђења ствари сматра супротним начелу колегијалности или зборности у суђењу односно саставу судова и преимућствима и гаранцијама које ово начело редовно пружа за ваљаност правосуђа. Исти судија се такође појављује у улози *известноца* дотичног већа, коме подноси свој извештај (*rapport*) о стању спорне ствари. Он такође може по својој иницијативи и поравнати странке. Укинута је пак као мање целисходна и недовољно ефикасна — раније постојећа обавеза парничних странака да претходно покушају поравњање пред тзв. мировним судијом (*juge de paix*). Овај нови пут и начин поравњања странака (по предлогу надлежног судије), усвојен је као целисходнији и много ефикаснији него у случају када иницијатива за то долази од самих странака или њихових заступника. Сматра се наима да се странке обично уздржавају од подношења предлога за поравњање зато што сматрају да ће тиме код противне стране створити утисак о слабости свог права и процесног положаја.

Посебним одредбама и прописима су пак предвиђене одговарајуће строге мере одн. санкције (у виду високих новчаних казни и др.), којима је циљ да се странке спрече да истицањем разних неблагоприятних и неоснованих захтева и приговора одуговлаче поступак и непотребно повећавају трошкове, те да им то послужи и као средство за тзв. шиканирање парничног противника. У томе погледу, нове процесне реформе нарочито су корените и опсежне уколико се тиче истицања приговора надлежности — како стварне тако и месне, пошто је примећено да је ту раније било највише процесуалних злоупотреба и шикана. — Тако, сада парничар који истакне приговор ненадлежности мора истовремено, ради потребне озбиљности ствари, и то под претњом неприхватљивости изнегог приговора, означити и суд који је по његовом мишљењу за спорну ствар надлежан. Такође је убрзано и доношење одлуке по поднетим приговорима и одговарајућим правним лековима. — Ради убрзања поступка установљено је и једно специјално рочиште које се држи пред поменутим судијом, за разлику од рочишта пред судским већем. Али је брзо уочено да ово рочиште представља у ствари само једну сувишну процесну формалност која је постојећи грађ, суд, поступак, уместо да га убрза и упрости, учинили још више компикованим.

Иначе, овога судију задуженог да прати поступак одређује председник већа који може и сам преузети ту дужност. Тако да је његова улога и функција у грађ. поступку у многоме слична улози и функцији тзв. одређеног судије члана или председника већа по старом Југосл. грађ. пар. пос., односно председника већа по садашњем нашем Зак. о пар. пост. Али постоји између њих и једна начелна и битна разлика. Она је углавном у томе што је у нас одређени члан могао, као што и сада председник већа може, доносити и пресуде (на основу изостанка или признања парничара). Међутим, овакав француски пратећи судија није уопште овлашћен да до-

носи и мериторне одлуке о самој предмету спора. Уопште се сматра да установа оваког посебног судије није у пракси показала оне резултате који су се од ње очекивали. Она је, каже се, судијама наметнула само нове дужности и обавезе, без одговарајуће стварне користи. — те зато у пракси и није добро виђена (2).

II. — Утврђивање спорних захтева и чињеница и извођење и оцена доказа. — Одавно је примећено да су многе одговарајуће процесуалне установе и мере, предвиђене старим француским грађанским судским поступком, а посебно методе утврђивања чињеница и доказа, застариле и да не одговарају више условима и потребама савременог правосуђа, нарочито уколико се тиче извођења доказа вештачењем или експертизом, као и доказа сведоцима (*enquête*) и саслушавањем странака. Отуда су раније постојеће законске одредбе о овој процесноправној материји новом реформом битно измењене.

1. По новим прописима овој врсти доказа вештаке одређује суд или тзв. односни судија о чијим смо дужностима и овлашћењима већ говорили а не саме странке, као што је то било раније. Ова се законска измена, поред осталог, објашњава и тиме што је — како се наводи — вештацима именованим од странака каткада недостајала потребна независност у њиховом раду и што су они обично и радо сматрали себе заступницима дотичних странака. — У својој одлуци о именованој вештака суд истовремено одређује и рок у коме се вештачење мора извршити, с тим да они могу бити не само смењени него и одговорни за трошкове и накнаду штете ако поверену им дужност не изврше правилно и на време. Сада се пак вештацима може поверити само утврђивање или разјашњење чињеница чисто техничке односно фактичке природе, — а изрично им је забрањено да се изјашњавају и о правним питањима. Раније су се, међутим, вештаци унеколико појављивали чак и у улози судија, тј. као њихови стварни супститути (на пример, у питању саслушања сведока ради прибављања потребних објашњења или информација у вези са вештачењем), што је одговарајућим новим одредбама такође отклоњено. Осим тога, мишљење вештака више није обавезно за суд одн. судију већ суд може донети своју одлуку и супротну датоме вештачком мишљењу. Вештак је сада — како то лепо кажу француски правници — *само један технички саветник суда* (3).

2. И пређашње законске одредбе о доказу сведоцима темељно су прерађене и то тако да ово доказивање буде мање формалистичко и спорно а више ефикасно. Ова значајна реформа такође извршена је веома важним декретом Бр. 581289 из 1958. — Тако, пре ове реформе сведоци нису саслушавани пред надлежним судским већем него пред судијом, специјално одређеним од стране већа да у конкретном спору изврши потребна саслушања тзв. *судија комесар*). На тај начин је, како каже проф. Солис, то саслушање губило у својој веродостојности и искрености а суд пак није

(2) В. о овој установи поближе: проф. Henry Solus: Les reformes de la procédure civile française, „Journal des tribunaux“, 74-e année, No 42-43, Bruxelles, 1959. И ми се у овим нашим излагањима о реформи франц. грађ. проц. права нарочито придржавали материјала изнетих у томе чланку проф. Солиса.

(3) Тако Gérard Cornu et Jean Foyer: Procédure civile, Paris, 1958, pp. 254 seq.

чмао потребнога непосредног (људског) контакта са сведоцима, да би тако могао боље да оцени не само њихове речи, већ и њихово опште држање па и њихово ћутање или колебање... Сада је пак и по томе питању дата могућност за суптилнији и еластичнији судски поступак. Сада сам суд — узимајући у обзир природу и тежину спора као и број сведока које треба саслушати — одлучује о томе да ли ће се њихово саслушање извршити јавно тј. на главној расправи или преко за то одређеног судије. Уопште, овлашћења суда у грађ. процесу, у погледу извођења доказа сведоцима, сада су знатно повећана. Суд наиме може, када је то ради утврђивања истине потребно, позвати и саслушати и друга лица а не само она која су странке означила као сведоке. Сада дакле право прибављања потребних чињеница и доказа или тзв. материјално управљање спором стварно припада више суду него странкама. Учињена су значајна одступања од тзв. расправне максиме. Укинута је и раније постојећа *установа изузећа сведока*, за коју се, мислимо, са разлогом каже да није била у складу са системом интимног, одн. слободног уверења судије (4).

3. И спроведене реформе одн. измене и допуне ранијих одредаба о доказу саслушањем странака сматрају се веома значајним, управо темељним. Каже се наиме да је пре тих измена свако поступање са странкама ради доказа спорних чињеница и захтева имало за циљ да се дође до њиховог признања које је признање сматрано најбољим и највећим доказом (*probatio probatissima*). Сада пак, и када не дође до њиховог жељеног признања, суд сам цени доказну вредност датих изјава странака као и стварни значај њихових уздржавања или неодазивања на позив суда и слично, с тим што се такви и слични поступци или пропуштања странака могу под одређеним условима сматрати и као тзв. *почетак писменог доказа*. У томе се — како се сматра — са овом новом реформом отишло веома далеко. Тиме се ваљда може унеколико објаснити и чињеница што је са извесним изненађењем примећено да се ова, овако реформисана установа саслушања странака пред судом ради доказа доста ретко примењује. Мада се никако не пориче и сам факт да она може бити много корисна у споровима када нема писмених доказа. — Поред тога, проширење и јачање улоге суда у овој области огледа се несумњиво и у томе што надлежни суд може сада и по службеној дужности наредити саслушање странака и њихов лични долазак пред суд, ради потребних објашњења или обавештења у току поступка. То исто овлашћење има и судија задужен да прати поступак.

Уколико се пак уопште тиче положаја и става судије у грађ. правосуђу, а посебно у грађ. парн. поступку, по предмету прибирања и извођења доказа, у томе погледу се данас у правној теорији помињу два у основи супротна става. Један од њих је изражен у *принципу тзв. судијске неутралности у грађанскоправним споровима*. По овоме принципу, наиме, судија по правилу не треба да узима никакву иницијативу у истраживању доказа већ треба, слично једноме арбитру, да се задовољи само решавањем о оним доказима које су странке пред њега изнеле. Насу-

(4) Тако проф. Solus: *op. cit.*, p. 452.

прот томе принципу, говори се и о могућности установљења тзв. *истражног судије у области грађ. правосуђа*. То су управо два крајња супротна гледишта по истом питању. — Међутим, у нашем Зак. о парн. пост. од 1956 нађена је, мислимо, и у томе погледу једна углавном права мера, целисходна равнотежа између иницијативе и улоге странака и интервенције суда одн. судије. Ова је пак интервенција, узгред буди речено, више наглашена и појачана само у случају када се тиче доказивања ради заштите нарочито значајних друштвених добара и вредности, као што су, на пример, друштвена имовина, међународни уговори и јавни морал, — када и јавни тужилац има право и дужност да учествује у покренутом поступку (в. чл. 3 и 193 Зпп).

За сам пак систем франц. грађ. проц. права, као и франц. грађ. права уопште, карактеристично је у погледу доказа и то што се материја о доказима као таква, тј. о врсти доказних средстава, њиховој доказној снази и сл. не налази у саставу поменутог Зак. о грађ. суд. поступку нити пак у другим процесним прописима већ у материјалном грађ. праву одн. у Грађ. закону (*Code civil*). То је тако остало и после спровођења реформе о којој је овде реч.

III. — *Реформе у области контумационог поступка*. — Сматра се да су од свих овде поменутих реформи франц. грађ. проц. права најтемељитије или најдубље управо оне које се тичу контумационог поступка. Разлог и циљ ових и оваквих реформи био је углавном у томе да се спречи коришћење недоласка странака на расправу пред судом као средства злоупотребе процесних права, што се раније врло често дешавало. Ради тога предвиђене су, поред осталог, и следеће правне одредбе и мере:

1. У случају када је позив на расправу предат лично туженоме, пресуда донета због изостанка сматра се да је изречена на основу усменог и контрадикторног поступка, те зато нема места тзв. *опозицији* (противљењу) туженога против такве пресуде. — Опозиција је један ремонстративан правни лек и, као такав, има дејство да суд чија се одлука побија (односно првостепени суд) поново расправља по истој правној ствари и то уз учешће обеју парничних странака. — Исто тако се сматра и у случају када против такве одлуке одн. пресуде има места жалби надлежном вишем суду. Међутим, пре ове реформе је, тврди се, несавесни дужник одн. тужени и сам стварао могућност и услове за доношење против њега пресуде због изостанка, да би против те пресуде: прво поднео противљење истом а затим жалбу вишем суду. Тако је по својој вољи и без икакве кривице друге стране одуговлачио покренути спор. То је сада онемогућено (5).

2. У франц. грађ. проц. праву постојала је раније, па и сада постоји, установа позната под именом *закључци* (*conclusions*). Она се управо састоји у томе што су странке дужне да пре одређивања усмене расправе преко својих стручних заступника (*avoués*) изложе суду у писменом акту

(5) Узгред буди речено, ми смо раније, у доба примене старог Југ. грађ. парн. пост. имали сличне појаве у овој области поступка. Али одговарајуће злоупотребе у вези са доношењем пресуде због изостанка обично су се дешавали на штету туженика одн. дужника а не на штету повериоца као што је то пре ових реформи било у пракси у фран. грађ. правосуђу.

(*placet*) — све своје коначне захтеве и приговоре и то наводећи одговарајуће разлоге и доказе. Ово важи за обе стране, тј. тужиоца и туженога. Неподношење таквог акта редовно има за последицу доношење неке врсте контумационе пресуде која се назива *пресудом због пропуштања* која се по закону сматра донетом у контрадикторном поступку. Против ове пресуде је раније имало места и поменутоме правном леку опозиције, — што је укинута новом реформом грађ. суд. поступка. Али установљен је пак један нови, за обе странке блажији систем и начин поступања у таквом случају, за који се сматра да је у пракси показао одличне резултате. Сада против пресуде донете због поменутог пропуштања више нема места тзв. опозицији (6).

IV. — *Доношење судских: одлука и правни лекови.* — Предмет значајних и бројних измена одн. реформи биле су такође и одредбе које се тичу судских одлука и правних лекова. Тако:

1. По ранијим процесноправним прописима странке и њихови заступници били су обавезни да у једноме посебном акту изложе укратко: имена и својства („квалитете“) странака и других учесника у поступку, са кратким прегледом њихових изјава, захтева и предлога, као и тока конкретног спора. То је у ствари био кратак нацрт уводног дела пресуде чије се доношење предлаже у датом случају (део познат под општим именом *les qualités*). Тим именом назива се такође и сам онај део пресуде у коме су ти елементи изложени. То је управо заглавље пресуде са уводним делом њеног образложења. — По франц. проц. систему: у писмено израђеној пресуди постоји и увод, тј. навођење спорних и других чињеница, и образложење претходе диспозитиву а не само тзв. заглавље као што је то случај по нашем Зак. о парн. пост. (в. чл. 327) и постојећој пракси наших судова. — Сада је, међутим, поменута обавеза странака укинута и више као таква не постоји већ је сам суд преко својих одговорних службеника дужан да редигује исти акт и да при томе тачно прецизира све што је потребно за правилан састав и израду пресуде. То исто важи и уколико се тиче сређивања „досијеа“ и састава одговарајућег писменог акта у случају када се предмет по жалби или ревизији шаље надлежном вишем суду на одлуку. И у том погледу дакле, сада је улога странака друкчија него што је била пре ове реформе.

2. Што се посебно тиче правних лекова у грађ. суд. поступку, сматра се да су у овој области теориски нарочито значајне и практично важне следеће измене ранијих одредаба.

а) Рок за изјаву жалбе против пресуде првостепеног суда сада по правилу износи месец дана. Изузетно пак, тј. због веће удаљености домицила странака од места суда, овај рок може бити и дужи, нарочито у случају ако се њихов домицил налази изван Француске.

б) У погледу могућности и претпоставки за изјаву жалбе сада се не прави разлика између појединих видова тзв. претходних или препараторних судских одлука односно пресуда, тј. оних одлука којима се ре-

(6) В. о томе ближе Henry Solus et Roger Perrot: *Droit judiciaire privé*, tome 1, Paris, 1961, p. 309, No. 334.

шавају поједина спорна питања пре коначне или дефинитивне расправе дотичнога грађанскоправног спора а које су познате под општим именом *jugements préparatoires et jugements interlocutoires*. То питање регулисано је тако што је изјава правног лека против свих таквих раније донетих одлука могућа по правилу само истовремено са жалбом против коначне судске пресуде, тј. против оне пресуде којом се конкретни грађанскоправни спор решава у основи и целисти. — Напомињемо да поменуте претходне одлуке немају ауторитет и снагу пресуђене ствари, пошто се редовно тичу само извесних питања од чијег решења, ипак више или мање, зависи изрицање одлуке о главној ствари. Оне се управо доносе пре изрицања пресуде о праву или правди (*jugements avant dire droit*).

У овој области су изменама раније постојећих одредаба предвиђене такође и одговарајуће нове мере и санкције ради сузбијања евентуалних злоупотреба поменутог правног лека апелате, одн. сузбијања могућности његове изјаве само у циљу одуговлачења поступка. А странка која тврди да такав случај злоупотребе стварно постоји, дужна је то и да докаже. Одлуку пак о томе питању доноси надлежни суд другог степена (тј. апелациони) (7), (8).

V. — *Измене одредаба извршног поступка*. — У оквиру реформе о којој је овде реч извршене су такође и извесне значајније измене и допуне појединих одредаба извршног права и поступка. Познато је да француски *Code de procédure civile* обухвата не само парнично већ и ванпарнично и извршно проц. право.

Једна веома значајна измена у овој области грађ. поступка односи се на тзв. *претходно или привремено извршење*. Тиче се управо могућности принудног извршења пресуда првостепеног суда које се могу побијати редовним правним леком, тј. које нису постале правоснажне и извршне (на пример, претходна наплата досуђене тражбине ради нужног издржавања појединих чланова породице дужникове одн. извршеникове). Овове привремено извршењу имало је и раније места, наравно под одређеним условима и претпоставкама, на основу свих видова судских пресуда —

(7) У вези са овим и сличним правним терминима и изразима напомињемо да је француска правна терминологија у области грађ. суд. поступка, као и у области процесног и тзв. судског права уопште, прилично особена и оригинална. Ми смо се пак овде у томе погледу служили и веома интересантним и корисним делима: A. Ferraud-Charmantier: *Petit dictionnaire de Droit*, Librairie générale de droit et de jurisprudence, Paris; Jacqueline Bromberger: *Petit dictionnaire juridique*, са предговором Мого — Giafferi, Librairies techniques, Paris.

(8) Иначе, поменуте тзв. претходне или препараторне судске одлуке а посебно оне којима се по закону прејудичира коначна одлука суда о главном захтеву странака (*jugements interlocutoires*), унеколико нас подсећају и на одредбе нашег Зак. о пар. пост. о тзв. међупресуди. Али се ова наша пресуда, исто као и тзв. делимична пресуда, у погледу правних лекова сматра увек као самостална пресуда (в. чл. 318 и 319 Зпп.). — У вези пак са тим овде такође треба напоменути: да се терминологија фран. грађ. проц. права појамно и суштински знатно разликује од одговарајуће наше правне терминологије. Она је и сада углавном онаква каква је била чак и пре више од једног столећа; док је наш правни односно српскохрватски језик у томе међувремену остварио заиста једну „изванредну еволуцију“. Због тога, и један потпуно адекватан и тачан превод појединих појмова и израза односно термина није увек могућ ни лак. То је, узгред буди речено, такође примењено у вези са службеним преводом извесних међународних правних аката са француског на српскохрватски језик. В. о томе поближе у веома интересантном и поучном чланку проф. др Силвие Триве: *Нова Хашка конвенција о грађанском поступку*, „Наша законитост“, број 3—4, Загреб, 1963, ст. 114 и сл.

како претходних тако и коначних. Али је — због недовољне прецизности постојећих законских одредаба и текстова или због њиховога погрешног схватања и неразумевања — приликом практичног спровођења ове врсте извршења често долазило до веома сложених и бројних неспоразума и спорова. То извршење је било стварни лавиринт и творац разних тзв. инциденталних спорова који настају у току и поводом судског извршног поступка — како каже проф. Солис. Зато је и поступак по коме се спроводи ово привремено или претходно извршење посебним законским прописом потпуно прерађен, сједињен и упрошћен и учињен приступачнијим и бољим у сваком погледу. Нови режим или начин спровођења овог извршења пружа — како се наводи — озбиљне и сигурне гаранције и препреке против евентуалних произвољности и злоупотреба поменуте процесноправне установе. Ради тога је сада дужнику одн. извршенику признато и право да путем посебног спора (тзв. *procédure de cantonnement*) тражи по потреби и посебно олакшање свога положаја. И то: ограничењем или смањењем стварног дејства и обима принудног извршења или обезбеђења спроведеног на његовој имовини (на пример, у случају када је ради обезбеђења неке релативно незнатне и мале тражбине стављена забрана на целокупно потраживање извршениково по текућем рачуну код неке банке и сл.). Ова установа, за коју се каже да је у пракси показала добре и повољне резултате, слична је установи нашега југос. извр. поступка познатој под именом *извршења ради претходног испуњења*. Уствари, овај вид или облик извршења представља посебно средство обезбеђења поверилаца (9).

VI. — *Коначна опажања и закључци*. — Поред оних које смо овде посебно приказали и истакли, новом реформом франц. грађ. проц. права предвиђене су још и извесне друге, такође веома значајне мере и установе из области грађ. поступка — како парничког тако и ванпарничког и извршног. Све су оне пак већ до сада више или мање повољно утицале на изградњу и развитак франц. грађ. проц. права и правосуђа, односно грађ. суд. поступка. Она је својим дејством несумњиво допринела да тај поступак буде: *ефикаснији, бржи и мање формалистички*. У томе је управо највећа практична вредност ове реформе и њен стварни значај. Када је реч о процесном праву и његовим формалностима и формама, треба увек правити разлику између одређених, законом установљених правних форми и тзв. правног формализма. Наиме, законом предвиђене правне форме су установљење да служе као једно од нужних оруђа и средстава у борби за право и законитост, тј. за заштиту права и интереса човека и грађанина као странке у извесном судском поступку; док тзв. правни формализам најчешће смета брзом и успешном остварењу те заштите и представља у ствари неку врсту злоупотребе датих законских овлашћења и могућности и самовоље. У томе смислу, целисходне правне форме се често мовољног рада и поступања, а законом одређене процесне правне форме постоје и треба да постоје, баш ради сузбијања евентуалних произвољности и самовоље. У томе смислу, целисходне правне форме се често

(9) В. о томе ближе у нашој књизи: *Основи извршног поступка са стечајним поступком и принудном ликвидацијом предузећа*, Скопље, 1956, с. 222 и сл.

појављују заиста као последња брана права. — Осим тога, приликом оваквих и сличних разматрања и оцена треба исто тако вазда имати на уму и познату, мада често недовољно истакнуту и признату чињеницу да истраживање и изрицање истине и правде односно суђење представља стварно један веома сложени и фини процес своје врсте који се састоји из низа целисходних правних радњи, установа и мера, чија је брижљива и строга примена, и то баш на законом прописани начин неопходна за правилно и успешно решење постављеног питања и остварење одређенога правосудног задатка и циља. Тиме су, пак, такође стварно одређени и условљени и сам облик и садржина, значи квалитет појединих судских одлука. Ту управо највише долази практично до изражаја и она позната изрека о праву као науци и уметности или вештини доброга и правичнога (*ius est ars boni et aequi*), иако то све лаицима, тј. онима који не познају довољно саму унутрашњу суштину или биће права, као и његову друштвену намену и функцију, може често изгледати и као једна непотребна и сувишна правна или „правничка“ форма. То су све про-тагонисти и творци ове француске процесне реформе несумњиво имали у виду. Зато је и отклањање поменутих и сличних недостатака и појава процесуално-техничке и друге природе и стварање услова за правилну и успешну примену грађ. проц. права уопште, био први и стварни разлог и циљ њенога спровођења.

У вези пак са тим, могли бисмо на крају заједно са проф. Солисом констатовати да свака реформа, ма колико иначе сама по себи била добродошла, целисходна и корисна, може дати жељене резултате и користити само под условом да буде правилно схваћена и одлучно и својски прихваћена од оних који су и по својој службеној дужности позвани да је практично примењују и оживотворе. Тиче се, пре свега, судова као првих, најважнијих и најодговорнијих носилаца или мајстора судства и правосућа. Због тога се у Француској, нарочито у вези са реформом, озбиљно постављало и поставља питање обнове и јачање судских кадрова. Примећено је, међутим, да се број кандидата који се пријављују на пријемни испит француске магистратуре све више смањује тако да се почело говорити и о истинској кризи регрутовања за магистратуру. Објављени пак статистички подаци из 1958 показују да је укупни број кандидата за француску магистратуру у току претходних шест година стварно смањен скоро на половину; да се, осим тога, број мушких кандидата приметно смањује и скоро губи, а да је број жена—кандидата прилично постојан и сада већ превазилази број мушкараца. (Број жена примљених у судијске редове у току 1958 скоро је једнак броју мушкараца, те се данас у Француској говори и о тзв. феминизацији магистратуре). Уопште је запажено да се омладина у Француској мало интересује за судску каријеру, те да се и на правним факултетима више мисли на адвокатуру, на разне међународне установе, на академску каријеру, агрегацију, а нарочито на привредне организације и трговинске послове и сл. С друге стране објективно се и то са разлогом истиче да судијски позив данас нарочито захтева све ширу научну и стручну компетенцију. Зато се тражи реформа

судских установа и посебно наглашава потреба побољшања положаја судија и њиховог регрутовања (10).

Но, овде наведене и сличне појаве у вези са питањем судских кадрова нису примећене само у Француској. Оне су скоро опште и светских размера.

Др. Адам Лазаревић

RÉSUMÉ

La réforme de la procédure civile française et son importance

Cet article comporte les réformes les plus importantes de la procédure civile française effectuées dans la période de 1935 à 1958, et surtout après la promulgation de la nouvelle Constitution du 4 octobre 1958. Il s'agit spécialement de certaines modifications du Code de procédure civile, concernant les matières où il paraissait que la simplification et l'accélération de la procédure étaient tout particulièrement désirables. Ce sont les questions suivantes: L'introduction de l'instance et le rôle du juge, avec l'institution nouvelle du juge chargé de suivre la procédure; le régime des nullités de procédure, des exceptions et des fins de non-recevoir; la réforme des mesures d'instruction; la procédure par défaut; les jugements et les voies de recours; et enfin, une réforme très importante qui a trait à la matière d'exécution et d'appel. On y voit aussi que les textes du Code de procédure concernant l'expertise, l'enquête et la comparution personnelle des parties ont été modifiés et même transformés.

De tout cela, l'auteur nous donne ici une explication nécessaire, avec une analyse minutieuse et plus ou moins approfondie, s'en rapportant aussi aux institutions correspondantes de la nouvelle législation yougoslave. En donnant ses conclusions, il constate qu'après cette réforme la procédure civile française est devenue plus efficace, plus rapide et moins formaliste. L'auteur insiste sur l'importance de la fonction et du rôle du juge dans la procédure civile et, à ce propos, il aborde aussi la question du recrutement des magistrats.

(10) В. о томе ближе у нашем чланку: О реформи организације судства и положају судија у Француској, „Наша законитост“, бр. 7—8, Загреб, 1960, с обзиром и на тамо наведену литературу. Нарочито је интересантан чланак: Henry Solus: Les réformes de l'organisation judiciaire française, „Annales de la Faculté de Droit de Liège“, Liège, 1959, pp. 259 seq. В и чланак под насловом „Au sien de la réforme judiciaire“, у листу „Le Monde“ од 28 новембра 1958, с. 1 и 7. — Реформа организације француског судства као и правног положаја француских судија, извршена је углавном посебном ордонансом од 22 децембра 1958 (под бр. 58. 1270). Ми смо се на почетак ових реформи својевремено осврнули у нашем чланку: Положај и улога судије у савременој држави, „Правосуђе“, Београд, 1934, св. 9. — То је управо наше предавање, одржано на Скупу судија, приликом Конгреса правника у Загребу 7 септембра 1934, које је објављено и на пољском језику у правном часопису „Glos sadownictwa,“ Варшава, 1935.